

Гальперіна В. О.,

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Овчарук О.В.,

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання захисту персональних даних дітей у освітньому середовищі є важливим у сучасних умовах широкого використання цифрових засобів.

Сьогодні діти значну частину свого життя проводять в Інтернеті: з 2011 р. кількість дітей віком від 12 до 15 років, які володіють смартфонами, зростає більш ніж на 50%. Цифрове середовище пропонує значні можливості для дітей, відкриває нові канали для освіти, творчості та соціальної взаємодії. Однак, вони також спричиняють серйозні ризики, включаючи кібербулінг, сексуальні вимоги та ризики конфіденційності у сфері персональних даних. Ці ризики стали особливо гострими на тлі кризи COVID-19.

Перед системою освіти постали завдання захисту дітей від ризиків у цифровому середовищі, створення безпечного освітнього простору, забезпечення педагогів та батьків інструментами захисту дітей від згаданих небезпек та ризиків.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з цим міжнародні організації, які розробляють політику у сфері освіти спрямували свої зусилля на вироблення рекомендацій, якими можуть скористатись освітяни у створенні безпечного освітнього середовища для дітей. Так, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) розробила Рекомендація Ради з питань дітей у цифровому середовищі (Recommendation of the Council on Children in the Digital Environment) [3]. В цьому документі зазначається, що цифрове середовище є

невід'ємною частиною повсякденного життя дітей та їх взаємодії у низці контекстів, включаючи формальну та неформальну освіту, медичні послуги, відпочинок, розваги, підтримку культурних зв'язків, спілкування, вираження себе та своєї ідентичності через створення цифрового контенту. ОЕСР надає характеристику цифровому середовищу відносно участі в ньому дітей, як складного середовища, що піддається швидкій еволюції і має можливість формувати та змінювати життя дітей різними способами, приносячи великі переваги та можливості для дітей, у тому числі й у дорослому віці, одночасно піддаючи дітей ризикам, стосовно яких діти можуть бути більш уразливими, ніж дорослі, включаючи ризики щодо контенту, контактів та поведінки, а також ризикам, пов'язаних з дітьми як споживачами, безпекою продукції, цифровою безпекою, захистом даних та конфіденційністю.

ОЕСР (2012-2021 рр.) розробила принципи безпечного та безкоштовного цифрового середовища для дітей, відповідальність за яке має покладатись на керівні органи освіти у країнах. Важливим є необхідність відстоювати інтереси дитини як першочергове завдання та визначення шляхів і заходів, як можна захистити та поважати права дітей у цифровому середовищі.

Окреслені принципи визначають розширення можливостей та вжиття заходів для підтримки дітей в усвідомленні та користуванні перевагами цифрового середовища, а саме - підтримка батьків у їхній основній ролі оцінювати та мінімізувати ризики заподіяння шкоди та оптимізації переваг для своїх дітей в Інтернеті та офлайн; підняття обізнаності суб'єктів освітнього процесу щодо прав в цифровому середовищі, запровадження доступних механізмів для забезпечення таких прав, включаючи механізми подання скарг або використання засобів правового захисту, розроблення механізмів для ознайомлення дітей, вчителів та батьків з комерційною практикою в Інтернеті, яка може завдати шкоди дітям.

Особливу важливість слід приділити цифровій грамотності дітей, як важливого інструменту взаємодії дітей з цифровим середовищем, що

передбачає: уточнення категорій цифрових ризиків відповідно до віку, зрілості та обставин дітей разом із узгодженням термінології, що використовується для інформування громадськості; підтримку дітей у розумінні того, як збираються, розкриваються, надаються чи іншим чином використовуються їхні персональні дані; критичному підході до сприймання та оцінювання інформації для підвищення стійкості до боротьби з дезінформацією; усвідомлення способів використання інформації та її аналізу на наявність шкідливого змісту; регулярного вимірювання стану розвитку цифрової грамотності та цифрових навичок дітей.

Під час 40-ї міжнародної конференції уповноважених з захисту даних і недоторканості приватного життя (ЄС, 2017 р.) було прийнято Резолюцію ICDPPC щодо платформ електронного навчання, (2018 р.) [5]. Міжнародна робоча група дійшла висновку, що платформи електронного навчання мають значний потенціал для стимулювання розвитку інноваційних методів навчання та посилення взаємодії студентів, батьків і педагогів в освітньому середовищі. Одночасно з цим, платформи електронного навчання можуть створювати загрози для приватного життя, пов'язані зі збором, використанням, повторним використанням, розголошенням та зберіганням персональних даних цих осіб [4].

Міжнародна спільнота звертає значну увагу на проблеми захисту даних та недоторканості приватного життя особи, особливо, в контексті захисту прав дитину під час її взаємодії з освітнім середовищем, зокрема її права на інформацію, на представництво її інтересів. У доповіді Джен Перссон, директорки «Defend Digital Me» «Захист даних дітей в системах освіти. Виклики та можливі засоби їх вирішення»[1], що підготовлено у 2019 році на запит Консультативного комітету Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція №108) Ради Європи, зазначено такі основні позиції щодо викликів цифрової трансформації освітнього середовища:

- *правові підстави для обробки персональних даних під час використання технологій в навчальному процесі:* підставою для обробки персональних даних закладів освіти є згода на обробку персональних даних. Згода на обробку персональних даних малолітніх та неповнолітніх здобувачів освіти надається законними представниками, які зобов'язані діяти в інтересах суб'єктів персональних даних, в даному випадку дітей;

- *використання персональних даних дітей в комерційних цілях:* необхідність надання державного навчання та використання програмного забезпечення, що пропонується компаніями на безоплатній основі, часто призводить до прихованого використання даних дітей з метою розробки нових продуктів, наприклад, для впливу на поведінку дитини в класі та за його межами. Отже, виникає необхідність у посиленні ролі школи в управлінні освітніми даними, формуванні розуміння, що суспільне завдання школи із надання освіти може вимагати обробки персональних даних, однак не повинне за замовчуванням означати, що ті ж самі персональні дані можуть передаватися комерційним постачальникам застосунків і платформ. Окрім того, слід звернути увагу на підвищення кваліфікації викладачів та здобувачів освіти у сфері захисту персональних даних;

- *надмірне збереження даних та вплив на життя дитини:* значний обсяг інформації про дитину обробляється кожного дня і протягом всього її життя різними суб'єктами, які знаходяться за межами школи, в різних компаніях, що надають послуги програмного забезпечення та обробляють дані на основі хмарних технологій. Таким чином, вся історія життя дитини в школі, результати її успішності або неуспішності, особливі характеристики можуть бути поширені. Наслідки такого поширення можуть супроводжувати дітей у дорослому житті і використані згодом без їхнього відома. Саме тому регулювання щодо застосування технологій в освітньому середовищі задля забезпечення вільного розвитку дитини має мати випереджувальний характер

та вимагати співпраці між законодавством про безпеку споживачів і органами із захисту даних.

Рада Європи, як організація, що основними цінностями визначає права людини, всебічно сприяє цифровій безпеці дітей та надає рекомендації і розробляє просвітницькі матеріали для шкіл та широкої громадськості щодо захисту дітей у цифровому середовищі. Зокрема, в рекомендаціях CM/Rec(2018)7 Комітету міністрів Ради Європи зазначається, що держави-члени зобов'язані поважати, захищати та реалізувати права дитини в цифровому середовищі. Якщо постачальники технологій не поважають ці права, їх продукція не повинна використовуватися. Базуючись на цих рекомендаціях, держави повинні розробити стандарти і керівні вказівки для шкіл та інших органів, відповідальних за закупівлю та використання освітніх технологій і матеріалів, щоб останні приносили користь навчальному процесу, яку можна довести, та забезпечували дотримання всього комплексу прав дітей [2].

У 2018 р. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) розробив навчальний пакет під назвою «Дитяча конфіденційність і свобода висловлювання», який містить настанови щодо захисту дітей в Інтернеті, а також щодо корпоративної відповідальності за повагу до прав дітей у цифровому світі. У ньому визначено п'ять основних принципів, які ґрунтуються на міжнародному праві прав людини, які повинні обґрунтовувати та формувати рішення щодо дітей в Інтернеті [4].

Висновки. Підводячи підсумки, варто наголосити, що використання цифрових інструментів для захисту персональних даних дітей у цифровому освітньому середовищі потребує уваги освітян. З огляду на це міжнародні організації визначили основні підходи та принципи, що пов'язані з діяльністю освітніх інституцій різного рівня щодо забезпечення основних прав дітей на безпеку персональних даних та здійснення заходів у цьому напрямку. Особливу увагу приділяють підвищенню обізнаності освітян, батьків та структур, що

збирають дані дітей про ризики, механізми захисту та можливості цифрових освітніх середовищ. Саме тому на часі є розроблення низки навчально-просвітницьких матеріалів та проведення низки заходів з питань захисту дітей у цифровому середовищі у контексті кращих світових та європейських практик.

Список літератури

1. Jen Persson, Children's Data Protection in Education Systems: Challenges and Possible Remedies (2019): <https://rm.coe.int/t-pd-2019-06final-eng-report-children/1680a01b47>
2. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. URL: <https://rm.coe.int/168097f22a>.
3. Recommendation of the Council on Children in the Digital Environment. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0389%20>.
4. UNICEF, Children's Online Privacy and Freedom of Expression, Discussion Paper and Industry toolkit, 2018.
5. Резолюція ICDPPC щодо платформ електронного навчання, (2018 р.) (40-ва Міжнародна конференція уповноважених з питань захисту даних і недоторканості приватного життя)
https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/icdppc-40th_dewg-resolution_adopted_en_0.pdf.